

דרכי הוראה

'קליקרים' ותאוריית בלום בהוראה

רביקה קוק

טכנולוגיית ה'קליקרים' אפשרה לי לבנות סוג של שאלות שונות מהרגיל ונתנה לתלמידים את היכולת לענות עליהן באופן אנונימי, מה שהגביר את מוטיבציית הלמידה שלהם. בתכנון השאלות התבססתי על טקסונומיה של רמות החשיבה של התלמיד, כפי שניתח והציג אותן בלום. דרך עבודתי עם התלמידים מודגמת באמצעות הסרט אושפיזין.

כמורה לשפות זרות, אני מאמינה שהדרך הטובה ביותר להגביר את מוטיבציית הלמידה אצל התלמידים היא יצירת סביבה חיובית, שבה התלמידים יהיו פתוחים לחוויה הלימודית ופחות יחששו מעשיית טעויות. אשתף אתכם באחד מניסיונות ההוראה שלי, שבמסגרתו התלמידים השתמשו ב'קליקרים' כדי לענות על סדרה של שאלות המבוססות על סרט (לצורך הדגמה אשתמש כאן בסרט אושפיזין, בבימוי גידי דר). ההתמודדות עם השאלות סייעה לתלמידים ללמוד כללי דקדוק. הטכנולוגיה של קליקרים (תמונה מס' 1) ידועה גם בשם 'מערכות תגובה אישית מרחוק' - Remote personal response systems. ההמצאה הזאת אפשרה לי לבנות סוג של שאלות שונה מהרגיל ונתנה לתלמידים את היכולת לענות עליהן באופן אנונימי (תמונה מס' 2) על ידי שימוש בקליקר, שהוא מעין 'שלט-רחוק'. במילים אחרות, השלט-רחוק עזר לי להגביר את מוטיבציית הלמידה של התלמידים וכך להשיג את מטרתי. בתכנון השאלות התבססתי על 'הטקסונומיה של בלום'. בדרך כלל כשאנו כמורים מכינים בחינות בכתב או בעל פה, אנחנו לוקחים בחשבון את הרמה הנקראת בטקסונומיה של בלום 'ידע', שהיא הרמה הראשונה. ברמה זו, המתייחסת למטרה הראשונית של הלימוד, אנו מציגים שאלות כגון 'מה שם הבעל', 'איזה חג מתארים בסרט', 'כמה אורחים באו לסוכה', וכדומה. שאלות אלו אינם מבטיחות לנו שהתלמידים מבינים את המסר או



תמונה מס' 2



תמונה מס' 1

קליקרים (כעין שלט-רחוק)

פרופ' רביקה קוק היא מרצה באוניברסיטת נורת'ווסטרן, שיקגו. rifka18@northwestern.edu. המאמר מבוסס על הרצאה שניתנה במסגרת הקדם-קונגרס למדעי היהדות, יולי 2009.

את הנושא העיקרי, כפי שאנחנו מצפים מהם. כדי לדרבן את התלמידים ולהגיע לשינוי התנהגותם מלימוד סביל ללימוד פעיל, אנחנו צריכים לעזור להם בדרכים שונות. הטקסונומיה של בלום, מאפשרת לפתח אופן לימודי יעיל ביותר.

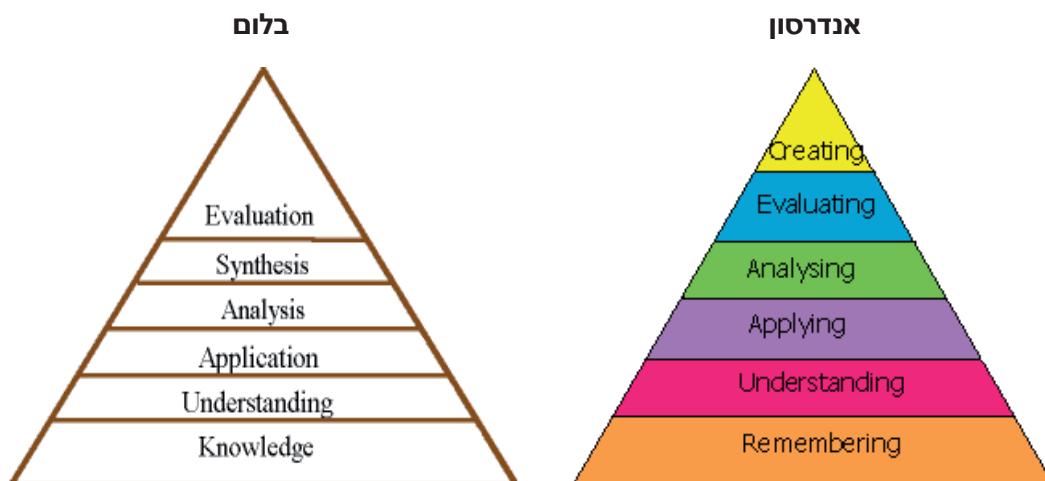
הטקסונומיה של בלום מנחה אותי לתת לתלמיד את ההזדמנות להגיב בתשובות מקיפות, במקום להסתפק בכך שניקוב בשם או יענה ב'כן' או 'לא'. השימוש בקליקרים נותן לתלמידים את היכולת לעבוד בזוגות או להתאסף בקבוצות של שלושה או ארבעה וכך להגיע לתשובות יותר משוכללות, אף זאת בהתבסס על התפיסה של בלום, כפי שאראה בהמשך המאמר. באופן זה המורה יכול לדעת מה התלמידים יודעים או לא יודעים, מה הם מבינים או לא מבינים, מה קשה או מה קל להם, וכו'.

עד כאן אפשר לסכם שמטרתי העיקרית, כמורה לשפות זרות, היא לעודד את התלמידים ללימוד עצמאי, שבו הם מפתחים רצון ללמוד ולחשוב על עצמם בשפה אחרת משפת האם שלהם. כדי להגיע למטרה זו אני משתמשת בפעילויות שונות המאפשרות לתלמידים להשתתף בתהליך הלימוד בצורה נמרצת ואינטראקטיווית.

הטקסונומיה של בלום

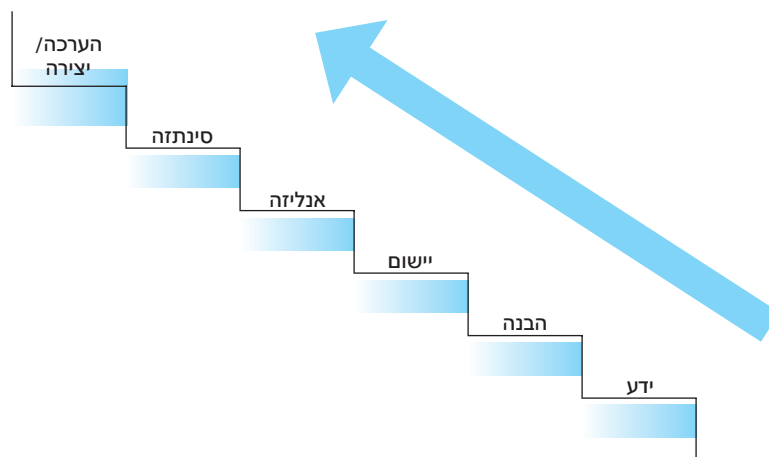
בנימין בלום יצר 'טקסונומיה' על ידי דירוג רמת הלמידה של התלמידים. אני יוצרת שאלות המבוססות על טקסונומיה, והתלמידים יכולים לנחש על-פי השאלות שאני מציגה להם, מה אני מצפה מהם. הטקסונומיה עוזרת לי לבנות כל מיני שאלות מתאימות למטרה שלי, וכך סייעה לי לפתח דרכים 'להגיד' לתלמיד מה אני מצפה ממנו; במילים אחרות, הטקסונומיה עזרה לי למצוא דרכים לפיתוח מיומנויות חשיבה אצל התלמידים - מהרמה הקלה ביותר ועד לרמות של מיומנויות חשיבה גבוהות.

בלום מציג שש רמות חשיבה, המדרגות בפירמידה על פי מורכבותן. בעזרת הקליקרים התלמידים מתקדמים בלימוד החומר והבנתו, מבלי להיות מודעים לעובדה שהם מתקדמים במהירות מדרגה לדרגה. מתחילים בשאלות קלות ועוברים לקשות יותר, וכך הם עוברים מרמה לרמה 'בלי להרגיש'. כפי שאראה להלן, התלמידים עונים על שאלות בנפרד, בזוגות ובקבוצות של ארבעה. התלמידים לא רק לוחצים בכפתור אלא גם יש להם הזדמנות לדבר עם השותף שלו/שלה, ויחד הם מחליטים מהי התשובה הנכונה, או שהם משוחחים בקבוצה ואחר כך מחליטים מה לענות. ישנן שתי גרסאות של הטקסונומיה הזאת. הישנה, זו שהציג בלום בשנת 1956, והחדשה שנוצרה בשנת 1990 על ידי קבוצת פסיכולוגים בהנהגת לאורין אנדרסון, סטודנטית לשעבר של בלום.



ניתן לראות ששני המודלים כמעט זהים. בגרסה הישנה נמצאת הרמה של סינתזה (Synthesis) החסרה בגרסה החדשה; בגרסה החדשה מופיעה רמת היצירה (Creating), שאיננה בגרסה הישנה. מכל מקום, ברור שלאחר שהתלמיד מסוגל 'להעריך' יש לו הכנה 'ליצור'. התלמידים לומדים דרכים שונות איך להשתמש במצבים שונים מחוץ למסגרת הכיתה באוצר המילים ומבנה הדקדוק שהם למדו.

חשוב לציין שכדי לפתח פעילויות, אין הכרח להשתמש בכל הרמות שבלום הציג; תלוי מהן המטרות שלנו, ומטרות אלה מבוססות על החומר שאנחנו רוצים לעבוד איתו. הסיווג לרמות עוזר לתלמידים להתקדם לאט-לאט עד שהם מגיעים לרמה הגבוהה ביותר, כפי שאפשר לראות בציון הבא המעוצב בצורת סולם.



פתיחת השיעור

אביא כאן רק שאלה אחת, כדוגמה לפיתוח יחידת לימוד לאור הטקסונומיה של בלום. אשתמש לצורך זה בסרט **אושפיזין**. הסרט **אושפיזין** מספר על זוג נשוי (משה ומלי), חוזרים בתשובה, שגרים בשכונה דתית בירושלים. המצב הכלכלי שלהם הוא קשה מאוד, והם מתפללים לקדוש ברוך הוא שיאפשר להם לבנות סוכה ולחגוג את החג. במשך הסרט רואים שקורה להם נס. גם רואים שמשה פוגש חבר שהוא לא ראה זמן רב. בפגישה איתו מתגלים כמה דברים טובים ולא טובים. בסופו של הסרט משה, מלי והאושפיזין, כלומר האורחים שלהם, מנסים ליהנות מהחג.

שאלות

רמת הידע (התלמידים עובדים בנפרד)

מי היא מלי?

אחות של משה

בתו של משה

אשתו של משה

אימא של משה

בהתמודדות עם קבוצת השאלות האלה התלמיד צריך לזכור רק מה שהוא ראה בסרט ולחזור עליו (רמת תוכן). כלומר, כדי לענות על השאלות האלה, התלמיד צריך קודם כל לראות את הסרט, אחרת לא יוכל להשתתף בפעילות ולדעת מי ומה בסרט.

רמת ההבנה (התלמידים עובדים בזוגות)

מה הנושא העיקרי של הסרט?

אמונה

ידידות

בניית הסוכה

גנבה

ברמה זו התלמידים מדברים על הסרט ומחליטים מהי התשובה הנכונה (מבצעים הכללה).

רמת היישום (התלמידים עובדים בזוגות)

מה משה רוצה להגיד בביטוי 'על הפנים'?

פצעי בגרות

תקופה קשה

פנים יפות

עושים רושם

ברמה זו התלמידים למדו מושגים חדשים ומשתמשים בהם בהקשר חדש.

רמת האנליזה (התלמידים עובדים בקבוצות)

איך היית מגיב/ה אם 'חברים ותיקים' היו מופיעים אצלך בסוכה?

תשובה א'

תשובה ב'

תשובה ג'

תשובה ד'

ברמה זו התלמידים יכולים לעשות השוואה בין האירועים בסרט לניסיון האישי שלהם.

רמת הסינתזה (התלמידים עובדים בזוגות)

האירועים של הסרט הם:

א. משה שואל כמה עולה את האתרוג, מלי ומשה מתפללים לה', צלח מוצאת מעטפה מתחת לדלת.

ב. מלי ומשה מתפללים לה', מלי מוצאת מעטפה מתחת לדלת, משה שואל כמה עולה האתרוג.

ג. משה שואל כמה עולה האתרוג, מלי מוצאת מעטפה מתחת לדלת, מלי ומשה מתפללים לה'.

ברמה זו התלמידים יכולים לבנות מחדש את הסיפור באמצעות אוצר המילים שהם למדו.

רמת ההערכה (התלמידים עובדים בקבוצות)

1. למה משה שיקר ואמר לאליהו שהוא נוסעים לחדרה, אל ההורים של אשתו?

תשובה א'

תשובה ב'

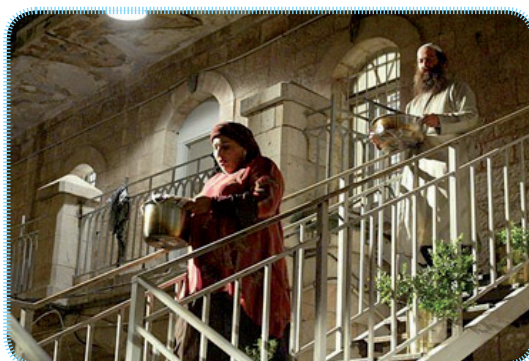
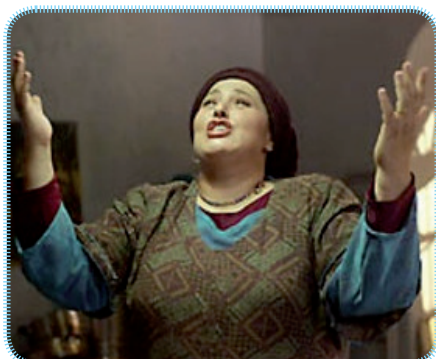
תשובה ג'

תשובה ד'

ברמה זו התלמידים יכולים לשוחח ביניהם ולדון על התשובה לשאלה. אחרי שכל נציגי הקבוצות כתבו את תשובותיהם (במילה אחת) על הלוח, כל הכיתה בוחרת את אחת התשובות שנכתבו.

רמת היצירה (מחלקים את הכיתה לזוגות)

התלמידים מתבקשים לכתוב דיאלוג על בסיס אחת מן התמונות שלהלן ואחר כך להציג מה שכתבו.



תשובה א'

תשובה ב'

תשובה ג'

תשובה ד'

ברמה זו התלמידים יכולים ליצור סיפור חדש על בסיס אחת התמונות של הסרט. אחר-כך כל הכיתה בוחרת איזו הצגה מקבלת את הפרס.

סיכום

השאלות מבוססות אפוא על הטקסונומיה של בלום. התחלתי מהרמה הכי קלה, רמת הידע, שבה התלמיד זוכר דברים כלליים, וסיימתי ברמה האחרונה - הערכה (לפי הגרסה משנת 1956) שבה לסטודנטים יש הזדמנות לחוות דעה על פעולות הדמויות, או ליצירה (לפי הגרסה משנת 1991), שבה קבוצה של סטודנטים יכולים ליצור סיפור חדש או סוף חדש לסיפור. הם יכולים לחרוץ משפט לגבי הערך של הרעיונות שהתפתחו בסרט. מובן שאת התהליכים האלה אפשר לעשות לא רק לגבי סרט אלא גם עם חומר מודפס, שירה או כל חומר שעשוי לעזור לסטודנטים ללמוד שפה חדשה.

אחד מהתלמידים שלי כתב: 'אני לא מרגיש בלחץ כמו שאני מרגיש כשאני צריך לענות על שאלות לפני כל הכיתה. השימוש בקליקים הוא דרך חדשה לדבר על החומר שמוצע בקורס'. תלמיד אחר ציין: 'אני יכול לראות כך אם תלמידים אחרים מתקשים באותה שאלה שאני מתקשה, או אם אני יודע משהו ששאר הכיתה לא'. ואחר: 'זה עוזר לי לדעת מה אני צריך ללמוד, ואני חושב שזה גם עוזר לרבקה [המורה] לדעת מה הכיתה הבינה ומה לא'. זאת אומרת שהלימוד בשיטה זו איננו חד-צדדי, אלא יש מין תהליך תקשורת בין המורה לתלמידים; הם לומדים וגם אני (המורה) לומדת. במילים אחרות, הטקסונומיה של בלום עזרה לי לתכנן את השאלות כך שאצל התלמידים יתעורר הרצון להשתתף בכיתה באופן פעיל עם העלייה ברמת החשיבה, החל ברמה הנקראת 'ידע' ועד לרמה הנקראת 'הערכה' או 'יצירה'. בלום עצמו כתב שבניית השאלות דורשת הרבה יותר שימוש ב'כוח המוח' ויוצרת ציפייה לתשובות נרחבות ומתוחכמות יותר (1956).